
A HÁZTARTÁSOK MEGTAKARÍTÁSAINAK PREFERENCIÁI EGY KONKRÉT FELMÉRÉS TÜKRÉBEN

CSERNÁK JÓZSEF

Összefoglalás

A megtakarítások mindig is egy meghatározó elemei voltak egy ország pénzügyi működésének. A megtakarítások képezik azt a bázist, melyből a későbbi beruházások megvalósulhatnak. A formáit figyelembe véve már több termék közül is választhat a fogyasztó, viszont a választás kimenetelét nagymértékben befolyásolja a pénzügyi kultúra. Kutatásomban egy általam végzett fókuszcsoporthoz tartozó primerkutatás áll, amit a 20 és 40 év közötti lakosság között végeztem, mint alapozó kutatást. A kérdések az általános demográfiai kérdések között arra irányultak, hogy mit tartanak fontosnak a kérdőív kitöltői megtakarításukkal kapcsolatban. Az eredmények elemzése során célom, hogy a mintában csoportokat hozzak létre, amelyeket a megtakarítási termékekkel szemben állított elvárásaik alapján jellemezek.

Kulcsszavak: háztartások, megtakarítások, faktoranalízis, klaszteranalízis,

JEL: D12

Household Saving Preferences in the Light of an Empirical Research

Abstract

Household savings have always been pivotal part of a country's financial performance. Savings provide a basis for future investments. As far as the forms of the savings are concerned there are several types of financial products from which the consumer may select. The selection of a particular saving product, however, is largely influenced by financial culture. In my research I conducted focus groups among the population between the age of 20 and 40 years. Respondents were asked what factors they perceived important about their savings. The purpose of the analysis is to identify and describe groups with based on their expectations towards the savings products.

Keywords: Households, Savings, factor analysis, cluster analysis,

JEL: D12

Bevezetés

A magyar lakosság esetében napjainkban elmondható, hogy a megtakarításaikat jórészt rövid lejáratú lényegében likvid banki termékek keretében birtokolják, illetve a vidéki lakosság esetében sajnos nagyobb teret kapott a készpénzben történő tartás is. (Botos et al, 2012) Munkám célja, hogy bemutassam egy, középkorú (20-40 év közötti) lakosság körében végzett kutatás eredményeit, arról hogy milyen megtakarításokat preferálnak, és gondolkodásuk mennyiben felel meg a velük szemben támasztott sztereotípiáknak. A választás azért esett az említett csoportra, mert feltételezhető, hogy rendelkezik olyan pénzügyi ismeretekkel, amelyek segítik őket a felelős döntésekben. A korosztály tagjai jellemzően a rendszerváltást követően végezték (végezheték) középiskolai és/vagy felsőoktatási tanulmányaikat, mely időszakban már elsajátíthattak hasonló ismereteket, illetve találkoztak, tapasztaltak több pl. banki terméket is. Megfigyelhető, hogy a megtakarítások mértéke az említett időszakban növekedett (Baranyi – Széles, 2008), hiszen az 1990-es években a háztartások bevételeinek bizonytalansága ösztönözte a megtakarításokat. (Tatay, 2011) Továbbá az említett korosztály a jellemzően egyik legnagyobb adófizető korosztály is, így az őket jellemző pénzügyi kultúra nagy hatással van Magyarországnak pénzügyi szektorára is.

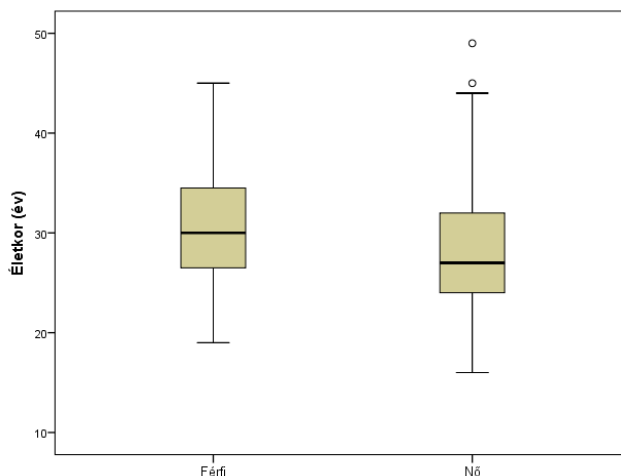
Anyag és módszer

A vizsgálat alapjául egy általam végzett primer kutatás adatait használtam fel. A kutatás során 145 kérdőív lett lekérdezve. A kérdések a fontosabb demográfiai adatok mellett arra irányultak, hogy a válaszadók a megtakarításaik tekintetében milyen tulajdonságot (pl. rendelkezzen állami garanciával) mennyire tart fontosnak. A kérdőívben Likert-skálát használtam az információk kinyeréséhez. Az 5 fokozatú Likert-skálánál az 1 válasz volt az „egyáltalán nem tartja fontosnak” az 5 a „nagyon fontosnak tartja” és természetesen volt lehetőség „nem válaszol”/”nem tudja megítélni” válaszokra is, ahogy a szakirodalom is javasolja. (Malhotra, 2008) Az említett egyéb válaszokat hiányzó értéknek vettem és kivontam a vizsgálatok alól, így nem torzították az eredményeket. A Likert-skálák jó alapot adtak ahhoz, hogy az adatbázison elvégezzem a faktoranalízist. A faktoranalízis lényege, hogy az általam megnevezett változókat redukáljam, illetve összesítsem őket, és segítségével olyan összetett tényezőket (faktorokat) hozzak létre, mely több tartalommal bírnak, és ezáltal jellemzik a mintát, mivel a faktoranalízis olyan többváltozós statisztika módszer, melynek célja a változók csoportosítása, és a változók számának redukálása. (Sajtos – Mitev, 2007) A kapott eredményeket felhasználva klaszteranalízissel fogom csoportosítani a mintában lévő válaszadókat a faktoranalízis által kapott ismérvek alapján. A klaszteranalízissel az a célom, hogy kérdőív kitöltőit csoportosítsam és a csoportosításnak első lépésként egy matematikai alapot adjak, és csak utána vizsgáljam szakmai szempontból a kapott eredményt. A vizsgálatokat SPSS 20 statisztikai programcsomag használatával végeztem, mivel az SPSS jól használható a gazdaság és társadalomtudományok területén adatbázisok elemzéséhez. (Marques de Sá, 2007)

Eredmények

Kutatásom első lépéseként leíró statisztikát végeztem az adatbázison. Célom volt főképpen a 20-40 év közötti lakosságot felmérni. A válaszadók nem szerinti megoszlása alapján a mintában a férfiak életkora a 19 és 45 év között szóródik, viszont a férfi

válaszadók fele 26 és 35 év közötti. A férfiaknál a medián 30 (év), tehát az életkor szerint növekvő sorrendben felvonuló férfiak közül a felező értéknél lévő férfi 30 éves. A nők esetében az életkor szerinti szóródás 16 és 49 év közé esik. A felmért nőknél a válaszadók fele a 22 és 32 év közötti, és a medián értéke 27 (év). A dobozdiagramon látható, hogy vannak kiugró értékek, de az említett paraméterek alapján úgy vélem számuk és értékeik nem torzítják az eredményeket. A További elemzések esetében nem teszek különbséget a férfi és női válaszadók között. (1. ábra)

1. ábra: A válaszadók nem és kor szerinti ábrázolása „doboz diagram” segítségével (n=145)

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőívben a kérdés az alábbi módon lett feltéve:

Mennyire fontos önnek, hogy megtakarítása...

- kockázatmentes legyen?
- tőkevédett legyen?
- év közbeni jövedelme származzon belőle?
- garantált hozammal rendelkezzen?
- biztosítási termékhez kapcsolódjon?
- rendelkezzen állami garanciával?
- hozzáférhető legyen egy éven belül?
- készpénzben legyen?

Mint említettem a válaszlehetőségek egy 1-5 Likert skálán lettek lekérdezve, ahol volt lehetőség „nem tudja”, „nem válaszol” értékeket is megadni. Ezeket az alternatív válaszokat „hiányzó értékkné” definiáltam és nem vontam be a vizsgálatba. A faktoranalízis során elsőként egy előkalkulációt végeztem, ahol Kaiser-Meyer-Olkin mutatót számoltam. A KMO érték az egyik legfontosabb mérőszám annak megítélésére, hogy a változókön elvégezhető-e a faktorelemzés. Ha az érték 0,5-nél kisebb, akkor kifejezetten nem ajánlott faktoranalízis végrehajtása, mivel ezt a vizsgált változók korrelációja nem teszi lehetővé, viszont 0,8 felett jónak mondható az érték, és elvégezhető a faktoranalízis. A KMO mutató jelen esetben 0,818 volt, így a

faktorelemzés futtatható, annak eredményei feldolgozásra alkalmasak. A főkomponens analízis futtatása során nem kértem fix faktor számot, a kapott adatok matematikailag kapott eredmények. Az adatok rotálását varimax módszerrel végeztem. A vizsgálat elvégzése során két faktort kaptam eredményül. (1. táblázat)

1. táblázat: Varimax módszerrel rotált faktor mátrix sorba rendezett eredményekkel

Változók	Faktorok	
	1	2
garantált hozammal rendelkezzen	,834	,145
kockázatmentes legyen	,826	,192
tőkevédett legyen	,800	,101
rendelkezzen állami garanciával	,614	,339
hozzáférhető legyen egy éven belül	,053	,824
készpénzben legyen	,175	,796
év közbeni jövedelme származzon belőle	,492	,559
biztosítási termékhez kapcsolódjon	,426	,472

Forrás: Saját szerkesztés

A kapott eredmények alapján két faktort lehet matematikailag elkülöníteni. Az első faktort „Biztonság”, a másodikat „Likviditás” faktornak neveztem.

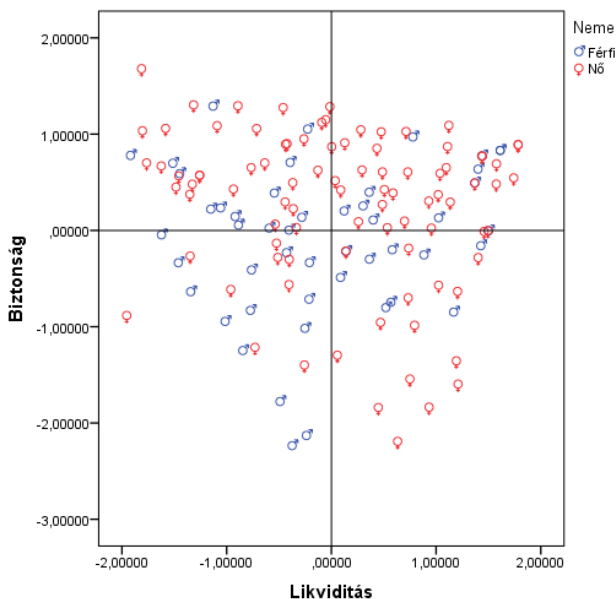
Biztonság faktor esetében a megtakarítással szembeni elvárások:

- garantált hozammal rendelkezzen
- kockázatmentes legyen
- tőkevédett legyen
- rendelkezzen állami garanciával.

Likviditás Faktor esetében a megtakarítással szembeni elvárások:

- hozzáférhető legyen egy éven belül
- készpénzben legyen
- év közbeni jövedelme származzon belőle
- biztosítási termékhez kapcsolódjon

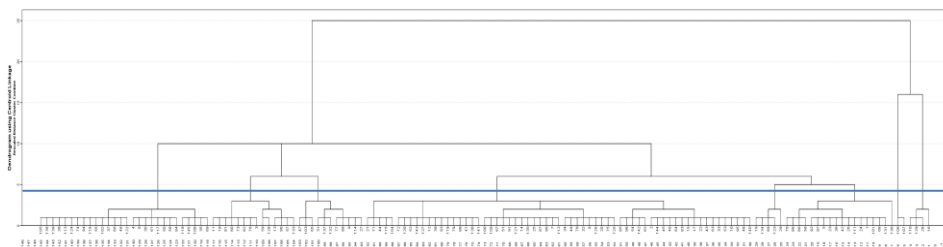
Szakmailag a biztosítási termékhez kapcsolódás változó viszonylag gyenge értéket kapott a Likviditás faktorban, de véleményem szerint magyarázható. Feltételezve, hogy a megtakarítás egy biztosítási termékhez kapcsolódik, akkor mondhatjuk, hogy igaz nincs szüksége az egyénnek a pénzre jelen pillanatban, viszont az életben fennálló kockázatok miatt mégis fontos hogy egy káresemény bekövetkezésekor pénzhez jusson, tehát likvid legyen bizonyos esetekben a megtakarítása és ezért kapcsolódjon biztosítási termékhez. A vizsgálat során kapott eredményeket lementettem és mindkét faktor esetében hozzárendeltem a válaszadókhöz azokat az értékeket, hogy mely faktor milyen erősséggel hat az adott válaszadóra. A kapott két faktor alapján a mintában szereplőket ábrázoltam pontfelhő diagramban. (2. ábra)

2. ábra: A minta ábrázolása a kapott két faktor dimenziójában nemenkénti bontásban (n=145)

Forrás: Saját szerkesztés

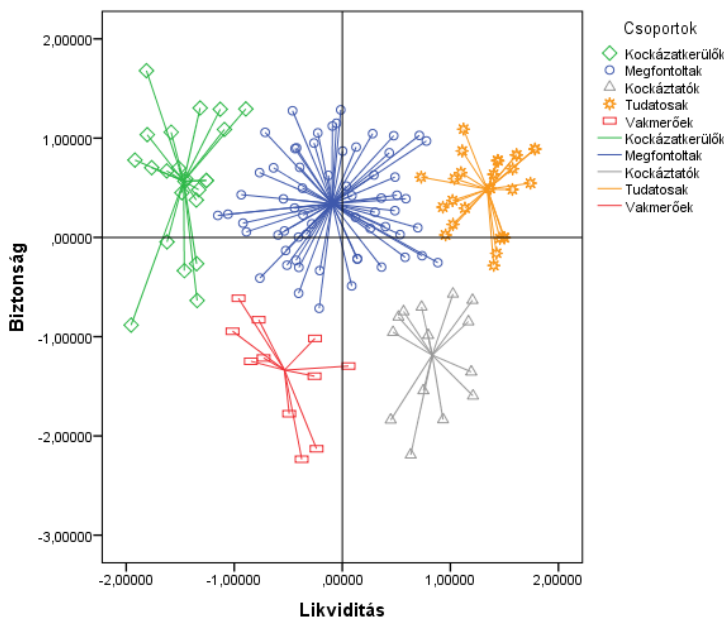
A továbbiakban matematikai alapokon hoztam létre csoportokat, melyhez hierarchikus klaszteranalízist végeztem. A klaszteranalízist a faktoranalízis alapján kapott két faktor felhasználásával végeztem. Mivel a két faktor birtokolja a kezdetben vizsgálat alá vett 8 változó egyénekre gyakorolt hatását, így nem áll fent értékvesztés a művelet alatt. A vizsgálat során centroid (súlyközpontos) metodikát használtam. A centroid módszer lényege, hogy a kapott csoportoknál a csoportok súlyközpontjai legyenek minél távolabb egymástól. (Székelyi – Barna, 2002)

3. ábra: A klaszteranalízis dendrogramja

Forrás: Saját szerkesztés

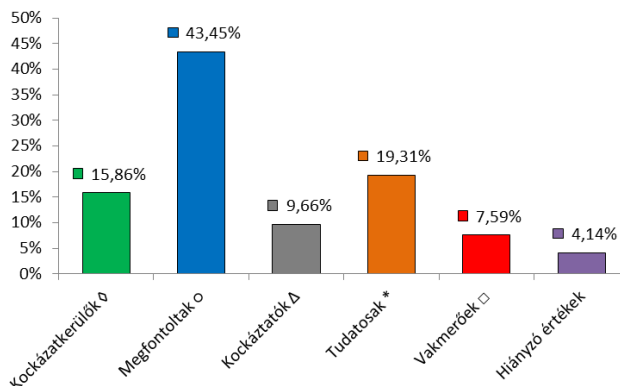
A kapott dendrogram (3. ábra) alapján 7 klaszter létrehozását véltem indokoltnak. A 7 csoport létrehozása után viszont a két legkisebb elemszámú csoportot nem vettem figyelembe, mert a kettő összesen a vizsgált minta csupán 4,14%-át tette ki, így elhagyhatónak véltem. A kapott végleges 5 csoportot a 4. ábra szemlélteti.

4. ábra: A klaszteranalízis alapján kapott csoportok ábrázolása (n=145)
 Forrás: Saját szerkesztés

Az első csoportot „**kockázatkerülők**” nevet kapta, hiszen nekik fontos a biztonság viszont az, hogy megtakarításaik likvidek legyenek, már nem feltétlenül jellemzi őket. Vélhetően ők azok, akik potenciálisan az állampapírokat választanák megtakarításaiknak, mint biztos jövedelemforrást. A „kockázatkerülők” a felmért minta 15,86%-át tették ki. Legnagyobb részt képviselő „**megfontoltak**”, melyek a minta 43,45%-át teszik ki, szintén fontos, hogy megtakarításaik biztonságosak legyenek ám nekik már fontosabb a megtakarításaik likviditása is. Véleményem szerint ők inkább a rövidebb lejáratú, de OBA által garantált bankbetéteket preferálják. A kategóriába tartoznak többek között a vidéki háztartások is. Egy 2011-ben készült kutatás szerint a Bács-Kiskun megyében lévő vidéki háztartások jelentős hányadánál főképpen a bankbetétben és a készpénzben tartották az emberek megtakarításaikat. (Kisari et al, 2011) A „**tudatosak**” csoport azért kapta a nevét, mert a biztonság mellett markánsan megjelenik a likviditás igénye. A közel húsz százalékot (19,3%) kivető csoportra jellemző hogy fontosnak érzi, hogy pénze forgatása biztonságos és mégis kellően likvid legyen. A felmért mintában mintegy 9,66%-ot tesz ki a „**kockázatosok**” köre. A neve beszélő név mivel a csoportra az a jellemző, hogy miközben fontosnak tartják megtakarításaik likviditását, azok biztonságának fontosságát nem feltétlenül tartják fontosnak, ám ez a magatartás bizonyos szinten nem feltétlenül az egyén döntése, hanem esetleges kényszerhelyzetek alapján dönt az alábbi preferenciák felől. A kapott eredmények természetesen nem feltétlenül jelentik azt, hogy a csoport tagjai felelőtlenek, csupán azt, hogy megtakarításaik esetében a likviditás és a profit előbbre van a biztonsággal szemben, mint például a forgatási célú értékpapírok esetében. Továbbá a minta 7,6%-át tették ki a „**vakmerőek**”, akiknek a feldolgozott adatok alapján nem meghatározó, hogy megtakarításaik biztonságosak és likvidek legyenek. A név arra

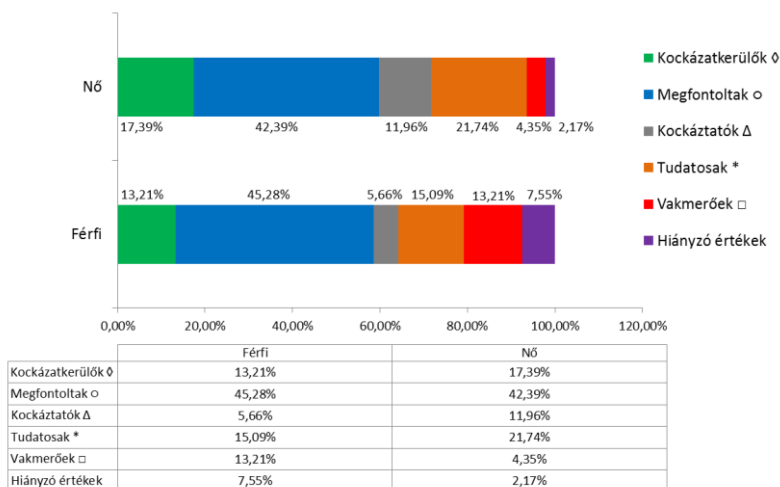
utal, hogy igen vakmerő dolog a mai pénzügyi világban „nem fontos”-nak tartani megtakarításaik tekintetében a biztonságot és a likviditást. A kapott csoportok megoszlását a 5. ábra tartalmazza.

5. ábra: A kapott klaszterek megoszlása (n=145=100%)

Forrás: Saját szerkesztés

Az 5. ábrában lévő „hiányzó értékek” (4,14%) az a két kisebb csoport, melyet a klaszteranalízis során elhagyható volt. A kapott csoportok alapján végeztem egy keresztábra elemzést a csoporthoz való tartozás és a válaszadó neme között. A Chi négyzet próba alapján elmondható, hogy nincs szignifikáns kapcsolat a nem és a csoportok között. A 6. ábra értékein jól látszik, hogy a férfiak és a nők esetében a csoportok megoszlása nagyon hasonló és csak minimálisan térnek el az arányok, ami arra is enged következtetni, hogy az egyes háztartásokban a pénzügyi döntések közösen születnek, emiatt nincs abban szignifikáns különbség, hogy az egy háztartásban élő pároknál a férfiakat vagy a nőket kérdezzük meg.

6. ábra: A kapott klaszterek megoszlása nemenkénti bontásban (n=145)

Forrás: Saját szerkesztés

Következtetések

Munkám során egy fókuszcsoportos megkérdezéssel kívántam vizsgálni a 20 és 40 év közötti lakosság megtakarításokhoz fűződő viszonyát. A kérdés az volt, hogy mit tart fontosnak megtakarításával kapcsolatban. A vizsgáltak bebizonyították az adott minta alapján, hogy gyakorlatilag két kérdéskör foglalkoztatja, vagy kevésbé foglalkoztatja a háztartásokat. A biztonság és a likviditás. A két kapott faktor adatait felhasználva 7 csoportját sikerült a válaszadóknak elkülöníteni. A 7 csoportból 2 csoportot azok csekély elemszámai miatt nem vontam be a vizsgálatokba, hiszen azok összesen nem tették ki a minta 5%-át sem. Megnyugtató eredménynek mondható, hogy a kérdőívet kitöltők mintegy 78,62%-ánál fontos szempont a megtakarításának biztonsága. Ebbe a körbe tartoznak bele a „kockázatkerülők” (15,86%), az „megfontoltak” (43,45%) és a „tudatosak” (19,31%). A kapott eredmény alapján a minta jól ábrázolja, hogy az adott korosztály többségében a megfontolt pénzügyi döntéseket preferálja és a termékek választásánál a „biztonság” jelentős erővel bír, például a pénzügyi termékek hozama mellett.

Hivatkozott források

- Baranyi A. – Széles Z. (2008): A lakossági megtakarítás hajlandóságának vizsgálata. Bulletin of the Szent István University, 2, 367-378.p.
- Botos K. – Botos J. – Béres D. – Csernák J. – Németh E. (2012): Pénzügyi kultúra és kockázatvállalás a közép-alföldi háztartásokban, Pénzügyi Szemle, 57(3), 291-309.p.
- Kisari K. – Széles Z. – Csernák J. (2011): A vidéki lakosság megtakarítási hajlandóságának vizsgálata Bács-Kiskun megyében. In Ferencz Á. (Szerk.): Erdei Ferenc VI. Tudományos Konferencia. I., old.: 359. Kecskemét: Kecskeméti Főiskola Kertészeti Főiskolai Kar.
- Malhotra, N. (2008). Marketingkutatás. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Marques de Sá J. (2007). Applied Statistics Using SPSS, STATISTICA, MATLAB and R (Second Edition. kiad.). Heidelberg: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Sajtos L. – Mitev A. (2007): SPSS Kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest: Alinea Kiadó.
- Székelyi M. – Barna I. (2002): Túlélőkészlet az SPSS-hez. Budapest: Typotex Kiadó.
- Tatay T. (2011): A háztartások adósságainak gazdasági és társadalmi kérdései. In Róbert P. (Szerk.), Magyarország társadalmi-gazdasági helyzete a 21. század első évtizedeiben: Kautz Gyula Emlékkonferencia (1-8.p.) Győr: Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar.

Szerző:

Csernák József

Tanársegéd

Károly Róbert Főiskola

Üzleti Tudományok Intézete

csernak@karolyrobert.hu